

<i>Rodzaj dokumentu:</i>	Materiał dodatkowy
<i>Zagadnienie:</i>	Wypracowanie na egzaminie maturalnym z historii
<i>Egzamin:</i>	Egzamin maturalny
<i>Przedmiot:</i>	Historia
<i>Poziom egzaminu:</i>	Rozszerzony
<i>Adresaci dokumentu:</i>	Nauczyciele historii Uczniowie szkół ponadpodstawowych
<i>Data publikacji dokumentu:</i>	11 stycznia 2023 r.

Zespół redakcyjny:

Wacław Suski (OKE we Wrocławiu)
Włodzimierz K. Kowalczyk (CKE)
dr Wioletta Kozak (CKE)

Recenzenci:

dr Tomasz Karpowicz (UW)
dr Marcin Smolik (CKE)
Elwira Górczak-Ulman (OKE w Gdańsku)
Barbara Andrzejewska (OKE w Jaworznie)
dr Henryk Palkij (OKE w Krakowie)
Andrzej Bobrow (OKE w Łomży)
Marek Zapieraczyński (OKE w Łodzi)
Robert Śniegocki (OKE w Poznaniu)
Sylwia Derda (OKE w Warszawie)

Materiał został opracowany przez Centralną Komisję Egzaminacyjną we współpracy z okręgowymi komisjami egzaminacyjnymi.

Centralna Komisja Egzaminacyjna

ul. Józefa Lewartowskiego 6, 00-190 Warszawa
tel. 22 536 65 00
sekretariat@cke.gov.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Gdańsku

ul. Na Stoku 49, 80-874 Gdańsk
tel. 58 320 55 90
komisja@oke.gda.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Jaworznie

ul. Adama Mickiewicza 4, 43-600 Jaworzno
tel. 32 616 33 99
oke@oke.jaworzno.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie

os. Szkolne 37, 31-978 Kraków
tel. 12 683 21 99
oke@oke.krakow.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Łomży

al. Legionów 9, 18-400 Łomża
tel. 86 473 71 20
sekretariat@oke.lomza.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Łodzi

ul. Ksawerego Praussa 4, 94-203 Łódź
tel. 42 634 91 33
sekretariat@lodz.oke.gov.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Poznaniu

ul. Gronowa 22, 61-655 Poznań
tel. 61 854 01 60
sekretariat@oke.poznan.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Warszawie

pl. Europejski 3, 00-844 Warszawa
tel. 22 457 03 35
info@oke.waw.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna we Wrocławiu

ul. Tadeusza Zielińskiego 57, 53-533 Wrocław
tel. 71 785 18 94
sekretariat@oke.wroc.pl

1. Na czym polega pisanie wypracowania na maturze z historii? O narracji historycznej

narracja historyczna

jest opowieścią. Z jednej strony może być rozumiana jako opowieść o tym wszystkim, co mogło się wydarzyć się w przeszłości, a z drugiej – jako opisywanie tego, co rzeczywiście miało miejsce w minionej rzeczywistości. Historycy badający przeszłość tworzą jej obraz poprzez konstruowanie narracji, czyli poprzez opis dziejów. W badaniach opierają się przede wszystkim na różnorodnych źródłach, których analiza i interpretacja dostarcza informacji o różnym stopniu wiarygodności na temat przeszłości, więc na podstawie tych źródeł tworzą oni narrację historyczną. Ostatecznie jednak każdy narracyjny obraz przeszłości jest kreacją autora, który selekcjonuje i porządkuje fakty, łączy je w związki przyczynowo-skutkowe, formułuje wnioski i oceny.

Umiejętność konstruowania narracji historycznej jest umiejętnością najważniejszą i jednocześnie najbardziej złożoną. W warunkach szkolnych powinna być kształtowana na różne sposoby: od krótkich odpowiedzi wymagających oceny lub uzasadniania własnego stanowiska wobec wybranych wydarzeń z przeszłości aż po tworzenie rozszerzonej wypowiedzi poświęconej określonemu zagadnieniu z dziejów. Na egzaminie maturalnym umiejętność tworzenia narracji historycznej jest weryfikowana przede wszystkim za pomocą wypowiedzi argumentacyjnej.

argumentacja

udowodnienie tezy, opinii lub stanowiska, przedstawione za pomocą argumentów przez zdającego

wypowiedź argumentacyjna

powinna spełniać kilka warunków pozwalających zrealizować kryteria opisane w zasadach oceniania:

1. Argumentacja i rozważania zdającego powinny być poprawnie umieszczone w czasie oraz w przestrzeni określonych tematem. Dzięki temu praca będzie spełniać wymóg zgodności z tematem w sensie chronologicznym oraz w sensie terytorialnym.
2. Zdający musi pamiętać o właściwym doborze i o odpowiedniej selekcji materiału rzeczowego, czyli o funkcjonalnym wykorzystaniu wiedzy historycznej. Chodzi więc o adekwatny wybór faktografii potrzebnej w argumentacji oraz o posługiwanie się właściwą terminologią historyczną.
3. Zdający powinien się wykazać umiejętnością konstruowania związków przyczynowo-skutkowych i formułowania wniosków. Dzięki temu będzie mógł w pełni ukazać procesy historyczne, a jego wywód będzie spójny i logiczny.

Nie należy zapominać, że powyższe elementy wypowiedzi argumentacyjnej odnoszą się do stanowiska zajętego przez zdającego stanowiska. Jest ono kluczowe z punktu widzenia logiki i spójności całej pracy oraz zaprezentowanej narracji historycznej.

2. Wypracowanie – zapisy w podstawie programowej

Na konieczność opanowania umiejętności pisania wypowiedzi argumentacyjnej wskazują wymagania ogólne i szczegółowe w zakresie historii, wymienione w podstawie programowej szkoły podstawowej¹ oraz ponadpodstawowej² (poziom podstawowy i rozszerzony).

Wymagania podstawy programowej dla szkoły podstawowej z historii w zakresie tworzenia wypowiedzi argumentacyjnej

Cele kształcenia – wymagania ogólne (oznaczono kolorem zielonym i podkreślono te wymagania, do których najczęściej odnosi się wypowiedź argumentacyjna).

I Chronologia historyczna.

1. Odróżnianie przeszłości, teraźniejszości i przyszłości.
2. Posługiwanie się podstawowymi określeniami czasu historycznego: epoka, okres p.n.e., okres n.e., tysiąclecie, wiek, rok.
3. Obliczanie upływu czasu między wydarzeniami historycznymi.
4. Umieszczanie procesów, zjawisk i faktów historycznych w czasie oraz porządkowanie ich i ustalanie związków przyczynowo-skutkowych.
5. Dostrzeganie zmiany w życiu politycznym i społecznym oraz ciągłości w rozwoju kulturowym.

II. Analiza i interpretacja historyczna.

1. Krytyczne analizowanie informacji uzyskanych z różnych źródeł (w tym kartograficznych), próba wyciągania z nich wniosków.
2. Lokalizacja w przestrzeni procesów, zjawisk i faktów historycznych przy wykorzystaniu map i planów w różnych skalach.
3. Rozróżnianie w narracji historycznej warstwy informacyjnej, wyjaśniającej i oceniającej.
4. Objaśnianie związków przyczynowo-skutkowych, analizowanie zjawisk i procesów historycznych.
5. Dostrzeganie potrzeby poznawania przeszłości dla rozumienia procesów zachodzących we współczesności.

III. Tworzenie narracji historycznej.

1. Konstruowanie ciągów narracyjnych przy wykorzystaniu zdobytych informacji źródłowych.
2. Posługiwanie się pojęciami historycznymi i wyjaśnianie ich znaczenia.
3. Przedstawianie argumentów uzasadniających własne stanowisko w odniesieniu do procesów i postaci historycznych.

---

¹ <https://www.ore.edu.pl/wp-content/uploads/2017/05/historia.-pp-z-komentarzem.-szkola-podstawowa-1.pdf>

² https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/podstawa_programowa/historia.pdf

Wymagania podstawy programowej dla szkoły ponadpodstawowej z historii w zakresie tworzenia wypowiedzi argumentacyjnej

Cele kształcenia – wymagania ogólne (oznaczone kolorem zielonym i podkreślono te wymagania, do których najczęściej odnosi się wypowiedź argumentacyjna).

I. Chronologia historyczna. Uczeń:

- 1) porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych;
- 2) dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych i cywilizacyjnych.

II. Analiza i interpretacja historyczna. Uczeń:

- 1) analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego;
- 2) rozpoznaje rodzaje źródeł, ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego;
- 3) dostrzega mnogość perspektyw badawczych oraz różnorakie interpretacje historii i ich przyczyny;
- 4) ugruntowuje potrzebę poznawania przeszłości dla rozumienia współczesnych mechanizmów społecznych i kulturowych.

III. Tworzenie narracji historycznej. Uczeń:

- 1) tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym, jak i problemowym;
- 2) dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego;
- 3) dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje informacje pozyskane z różnych źródeł wiedzy.

W szkole ponadpodstawowej pogłębia się wiedzę oraz doskonali umiejętności ucznia w zakresie zajmowania własnego stanowiska oraz jego uzasadniania. W efekcie uczeń powinien tworzyć wypowiedź tak, aby przy tym wykazać się biegłością w stosowaniu technik perswazyjnych wykorzystywanych do budowania spójnego wyводу argumentacyjnego.

3. Wypracowanie maturalne z historii – zapisy w *Informatorze*³

Arkusze egzaminacyjne z historii składa się z dwóch części:

- 1) Część 1. Test
- 2) Część 2. Rozszerzona odpowiedź – wypowiedź argumentacyjna.

W drugiej części arkusza maturzyście mają za zadanie napisać wypowiedź argumentacyjną na jeden z trzech zaproponowanych tematów. Tematy są zróżnicowane pod względem epok historycznych oraz problematyki. W każdym temacie jest postawiona teza, wobec której zdający musi zająć stanowisko i je uargumentować w odniesieniu do różnorodnych aspektów (np. do politycznego, do ekonomicznego czy do kulturowego) lub do przykładów bądź elementów określonych w temacie.

Przykładowe tematy:

- a) temat wymagający od zdającego uwzględnienia w argumentacji trzech wskazanych aspektów:

Główną przyczyną upadku republiki rzymskiej był jej nadmierny rozrost terytorialny. Odnieś się do powyższej tezy, uwzględniając w swojej argumentacji aspekty polityczny, społeczno-gospodarczy i kulturowy.

- b) temat wymagający od zdającego uwzględnienia w argumentacji trzech dowolnie wybranych przykładów ze wskazanego okresu:

Dyktatorskie formy władzy są prawidłowością w okresach porewolucyjnych. Odnieś się do postawionej tezy oraz uzasadnij swoje stanowisko, uwzględniając w argumentacji konsekwencje trzech różnych rewolucji w Europie od XVII do XX wieku.

Napisanie wypracowania wymaga:

- zajęcia stanowiska wobec tezy postawionej w temacie;
- wykorzystania w pełni funkcjonalnie wiedzy historycznej w odniesieniu do trzech aspektów lub przykładów wskazanych w temacie, np. przywołanie w treści pracy: faktów, postaci, procesów historycznych adekwatnych do **tezy** oraz do **stanowiska zajętego wobec tej tezy**;
- zaprezentowania argumentacji, której bogaty poziom realizacji polega na przedstawieniu argumentów rzeczowych, popartych trafnie dobraną, poprawną merytorycznie i szczegółową faktografią oraz terminologią adekwatną do omawianych zagadnień; powinna to być wnikliwa analiza problemu sformułowanego w temacie;
- napisania tekstu spójnego, właściwie skomponowanego (wstęp, rozwinięcie, zakończenie) i poprawnego pod względem językowym, mającego charakter argumentacyjny i liczącego minimum 500⁴ słów.

Za napisanie wypracowania można otrzymać maksymalnie 15 punktów.

³ http://cke.gov.pl/images/EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/Informatory/Informator_EM2023_historia.pdf

⁴ W latach 2023 oraz 2024 wymaganie dotyczy napisania 300 słów.

Zasady oceniania wypracowania

Egzaminatorzy oceniający pracę będą przydzielali punkty według dwóch głównych kryteriów:

- A. *Narracja historyczna* (od 0 do 12 pkt)
 B. *Spójność wypowiedzi* (od 0 do 3 pkt).

W ramach pierwszego kryterium głównego – ***Narracja historyczna*** – egzaminatorzy sprawdzają, czy zdający:

- wykorzystali funkcjonalnie wiedzę historyczną
- przedstawili odpowiedni poziom argumentacji dla udowodnienia tezy, opinii lub stanowiska
- napisali swoją wypowiedź bez błędów merytorycznych.

Funkcjonalność wykorzystania wiedzy historycznej	Poziom argumentacji wypowiedzi	Liczba punktów	Poprawność merytoryczna
Wiedza historyczna wykorzystana w pełni funkcjonalnie w odniesieniu do trzech elementów tematu	• bogata argumentacja w odniesieniu do trzech elementów tematu	12 pkt	Za błędy merytoryczne będą odejmowane punkty od ogólnej liczby punktów zdobytych przez zdającego w tym kryterium (bez punktów ujemnych): 1–2 błędów merytorycznych (-1 pkt) 3–5 błędów merytorycznych (-2 pkt) powyżej 5 błędów merytorycznych (-3 pkt)
	• bogata argumentacja w odniesieniu do dwóch elementów tematu ORAZ zadowalająca argumentacja w odniesieniu do trzeciego	11 pkt	
	• bogata argumentacja do jednego elementu tematu ORAZ zadowalająca argumentacja w odniesieniu do dwóch pozostałych	10 pkt	
	• zadowalająca argumentacja w odniesieniu do trzech elementów tematu	9 pkt	
Wiedza historyczna wykorzystana w pełni funkcjonalnie w odniesieniu do dwóch elementów tematu (trzeci element zrealizowany częściowo funkcjonalnie ALBO niezrealizowany)	• bogata argumentacja w odniesieniu do dwóch elementów tematu ORAZ powierzchowna argumentacja w odniesieniu do trzeciego	9 pkt	
	• bogata argumentacja w odniesieniu do jednego elementu tematu, zadowalająca argumentacja w odniesieniu do jednego z dwóch pozostałych elementów ORAZ powierzchowna argumentacja w odniesieniu do trzeciego elementu tematu	8 pkt	
	• bogata argumentacja w odniesieniu do dwóch elementów tematu	8 pkt	
	• zadowalająca argumentacja w odniesieniu do dwóch elementów tematu ORAZ powierzchowna argumentacja w odniesieniu do trzeciego	7 pkt	
	• bogata argumentacja w odniesieniu do jednego elementu tematu ORAZ zadowalająca argumentacja w odniesieniu do jednego z dwóch pozostałych	7 pkt	
	• zadowalająca argumentacja w odniesieniu do dwóch elementów tematu	6 pkt	
Wiedza historyczna wykorzystana w pełni funkcjonalnie w odniesieniu do	• bogata argumentacja w odniesieniu do jednego elementu tematu ORAZ powierzchowna argumentacja w odniesieniu do dwóch pozostałych	6 pkt	

jednego elementu tematu (pozostałe elementy zrealizowane częściowo funkcjonalnie ALBO niezrealizowane)	• zadowalająca argumentacja w odniesieniu do jednego elementu tematu ORAZ powierzchowna argumentacja w odniesieniu do dwóch pozostałych	5 pkt
	• bogata argumentacja w odniesieniu do jednego elementu tematu ORAZ powierzchowna argumentacja w odniesieniu do jednego z dwóch pozostałych	5 pkt
	• zadowalająca argumentacja w odniesieniu do jednego elementu tematu ORAZ powierzchowna argumentacja w odniesieniu do jednego z pozostałych	4 pkt
	• bogata argumentacja w odniesieniu do jednego elementu tematu	4 pkt
	• zadowalająca argumentacja w odniesieniu do jednego elementu tematu	3 pkt
Wiedza historyczna nie została wykorzystana w pełni funkcjonalnie w odniesieniu do żadnego elementu tematu	• powierzchowna argumentacja w odniesieniu do trzech elementów tematu	3 pkt
	• powierzchowna argumentacja w odniesieniu do dwóch elementów tematu	2 pkt
	• powierzchowna argumentacja w odniesieniu do jednego elementu tematu	1 pkt

W pierwszej kolejności egzaminatorzy ocenią poziom funkcjonalności wykorzystanej wiedzy i przyporządkują go do jednej z trzech kategorii:

a) **w pełni funkcjonalne** wykorzystanie wiedzy historycznej oznacza przywołanie w wypowiedzi:

- faktów, postaci, procesów historycznych adekwatnych (trafnie dobranych, wyselekcjonowanych) do tematu oraz do zajętego stanowiska
- terminologii historycznej właściwej dla problematyki określonej tematem wypracowania,

które to składniki ilustrują tok rozumowania zdającego oraz przekonująco wspierają jego argumentację na poziomie co najmniej zadowalającym.

b) **częściowo funkcjonalne** wykorzystanie wiedzy historycznej ma miejsce wtedy, gdy zdający przedstawił powierzchowną argumentację LUB np. w części zasadniczej pracy, obok trafnej argumentacji, w charakterze argumentów lub przykładów zostały wykorzystane treści, które nie są spójne np. ze stanowiskiem zdającego wyrażonym we wstępie albo nie odnoszą się do tezy zawartej w temacie pracy lub nie są związane z tematem.

c) wiedza historyczna **nie jest wykorzystana funkcjonalnie**, jeżeli zdający bezrefleksyjnie referuje czy odtwarza wszystko, co pamięta z danego problemu, ale nie odnosi się do tezy zawartej w temacie LUB jego argumentacja jest sprzeczna z zajęтым stanowiskiem.

Następną czynnością wykonywaną przez egzaminatorów jest ocena poziomu argumentacji przedstawionej przez zdającego w uzasadnieniu swojego stanowiska. Argumentację, w każdym aspekcie będą oni mogli zakwalifikować do jednego z trzech poziomów i przyznać za nią określoną liczbę punktów.

- a) **Bogata argumentacja** to argumentacja rzeczowa, pogłębiona, poparta trafnie dobraną i szczegółową faktografią oraz terminologią adekwatną do omawianych zagadnień, szeroka, stanowiąca – jako całość – wnikliwą analizę problemu sformułowanego w temacie.

Za bogatą argumentację w odniesieniu do jednego elementu tematu przyznajemy 4 pkt.

- b) **Zadowolająca argumentacja** to argumentacja rzeczowa, poparta prawidłową faktografią i terminologią, zawierająca elementy refleksji czy głębszego namysłu nad problemem.

Za zadowolającą argumentację w odniesieniu do jednego elementu tematu przyznajemy 3 pkt.

- c) **Powierzchnowa argumentacja** to argumentacja oparta na uogólnieniach, niewnikająca w istotę rzeczy, mało dokładna, w większości wsparta podstawową faktografią i terminologią, czasami niepoparta przykładami.

Za powierzchowną argumentację w odniesieniu do jednego elementu tematu przyznajemy 1 pkt.

Od przyznanej liczby punktów odejmuje się punkty za błąd/błędy merytoryczne, tj. w zakresie stosowania chronologii, terminologii czy prezentowania związków przyczynowo-skutkowych. Za popełnienie więcej niż pięciu błędów merytorycznych będzie można stracić maksymalnie trzy punkty z uzyskanych w realizacji kryterium narracji historycznej.

W ramach drugiego kryterium głównego – **Spójność wypowiedzi** – egzaminatorzy oceniają łącznie kompozycję pracy i spójność wypowiedzi zdającego, a także to, czy wypowiedź liczy minimum 500⁵ słów.

	Liczba punktów
Wypowiedź spełnia kryterium minimalnej liczby 500 słów ORAZ jest spójna (logicznie uporządkowana).	3 pkt
Wypowiedź spełnia kryterium minimalnej liczby 500 słów ORAZ występują w niej drobne zaburzenia w zakresie spójności (logicznego uporządkowania).	2 pkt
Wypowiedź spełnia kryterium minimalnej liczby 500 słów ORAZ występują w niej istotne zaburzenia w zakresie spójności (logicznego uporządkowania).	1 pkt
Wypowiedź nie spełnia kryterium minimalnej liczby 500 słów LUB jest nieuporządkowana, w znacznej mierze stanowi zbiór niezależnych elementów.	0 pkt

⁵ W latach 2023 oraz 2024 zmniejszono liczbę słów do 300.

Zdający otrzyma 0 punktów za wypowiedź argumentacyjną, jeżeli:

- nie wykorzystał funkcjonalnie wiedzy historycznej w całej realizacji, tzn. gdy bezrefleksyjnie referuje czy odtwarza wszystko, co pamięta z danego problemu, ale nie odnosi się do tezy zawartej w temacie lub jego argumentacja jest sprzeczna z zajęтым stanowiskiem;
- praca w całości jest nie na temat;
- nie odwołał się w ogóle do tezy postawionej w temacie.

Uwagi dodatkowe dotyczące zadania rozszerzonej odpowiedzi:

1. Jeżeli wypowiedź w całości jest nie na temat, egzaminator oceni ją na 0 pkt.
2. Jeżeli w wypowiedzi zdający w ogóle nie odwołał się do tezy wskazanej w temacie, za całą wypowiedź egzaminator przyzna 0 pkt.
3. Jeżeli wypowiedź jest nieczytelna, egzaminator oceni ją na 0 pkt.
4. Jeżeli wypowiedź nie zawiera w ogóle rozwinięcia (np. zdający napisał tylko wstęp), egzaminator przyzna 0 pkt w każdym kryterium.
5. Jeżeli wypowiedź jest napisana niesamodzielnie, np. zawiera fragmenty odtworzone z podręcznika, zadania zawartego w arkuszu egzaminacyjnym lub innego źródła, w tym internetowego, lub jest przepisana od innego zdającego, wówczas egzamin z historii, w przypadku takiego zdającego, zostanie unieważniony.
6. Zabronione jest pisanie wypowiedzi obraźliwych, wulgarnych lub propagujących postępowanie niezgodne z prawem. W przypadku takich wypowiedzi zostanie podjęta indywidualna decyzja dotycząca danej pracy, np. nie zostaną przyznane punkty za spójność wypowiedzi lub cała wypowiedź nie będzie podlegała ocenie.

4. Wskazówki do pracy nad wypracowaniem

Zanim maturzysta rozpocznie pisanie wypowiedzi argumentacyjnej, powinien się zastanowić i zaplanować kolejne kroki, które pozwolą mu zdecydować, o czym chce napisać. Można to zrobić z wykorzystaniem brudnopisu zawartego w arkuszu maturalnym – przygotować tam konspekt, zarys pracy. W tym celu należy wykonać następujące czynności.

1. Uważne przeczytanie trzech tematów i wybranie tego, którego napisanie – według zdającego – pozwoli najlepiej zrealizować temat. Wybór tematu powinien być ściśle związany ze zrozumieniem tezy postawionej w temacie oraz z funkcjonalnym wykorzystaniem wiedzy na poparcie stanowiska zajętego przez zdającego. Warto się zastanowić nad argumentacją (faktografią, adekwatną terminologią) w odniesieniu do aspektów lub przykładów zawartych w temacie.
2. Napisanie szkicu wstępu, w którym zdający zajmie stanowisko (dowolne) wobec tezy sformułowanej w temacie wypowiedzi argumentacyjnej.
3. Zapisanie w formie punktów trzech aspektów lub adekwatnych przykładów odnoszących się do tematu. W czasie analizy aspektów i przy wyborze właściwych przykładów należy krótko zanotować/przywołać:
  - fakty, wydarzenia, chronologię (daty)
  - najważniejsze postaci, procesy historyczne, związki przyczynowo-skutkowe
  - właściwą terminologię historyczną.
4. Naszkicowanie propozycji zakończenia, w którym maturzysta może ponownie podkreślić swoje stanowisko wobec tezy zaprezentowanej w temacie.

5. Analiza wypracowania maturalnego z historii

Wypracowanie zamieszczone w materiale zostało napisane przez ucznia na temat egzaminacyjny opublikowany w *Informatorze maturalnym z historii*.

Temat

Dyktatorskie formy władzy są prawidłowością w okresach porewolucyjnych. Odnieś się do postawionej tezy oraz uzasadnij swoje stanowisko, uwzględniając w argumentacji konsekwencje trzech różnych rewolucji z okresu od XVII do XX wieku.

Poniżej tekst wypracowania.

Europa widziała w swojej burzliwej historii wiele rewolucji. Lud miał wiele powodów do walki – o poprawę życia, o niepodległość, o lepszą przyszłość. Starano się obalić panujący i wprowadzić nowy, lepszy porządek. Lecz kiedy rewolucyjny kurz wreszcie opadał, kraj potrzebował nowego ładu – a wraz z nim kogoś, kto kierowałby państwem. W okresach porewolucyjnych dyktatorskie formy władzy stawały się więc prawidłowością. Świadczą o tym wybrane i omówione poniżej przykłady rewolucji angielskiej, francuskiej i bolszewickiej.

Pierwszym przykładem rewolucji, który posłuży mi do uzasadnienia mojego stanowiska, będzie rewolucja angielska z XVII wieku. Na angielskim tronie zasiadał w tym czasie król Karol I ze szkockiej dynastii Stuartów. Wzorem swojego ojca, Jakuba I, wyraźnie dążył on do zapoczątkowania w kraju rządów absolutystycznych, dlatego z rzadka zwoływał parlament, co doprowadziło do konfliktu z zasiadającą w nim szlachtą (gentry). Spory religijne również odcisnęły piętno na rewolucji w Anglii. Rojalistami byli w przeważającej mierze wyznawcy anglikanizmu, natomiast purytanie, mający silną reprezentację w parlamencie, prezentowali wyraźne poglądy antykrólewskie. Jednym z liderów opozycji antykrólewskiej był przyszły dyktator – Oliver Cromwell. Zainicjował reorganizację armii parlamentu, w wyniku której powołano do życia Armię Nowego Wzoru, złożoną z żołnierzy-fanatyków. Dzięki temu wojska parlamentu pokonały w bitwie pod Naseby w 1645 roku armię królewską. Król został pojmany, a następnie osądzony przez parlament i ścięty. Śmierć króla Karola I Stuarta w 1649 roku obaliła monarchię w Anglii. Rewolucja się skończyła, Anglia została ogłoszona republiką – jednak sprawujący władzę parlament był coraz bardziej ograniczany przez Cromwella. W 1653 roku rozpoczął on faktyczne rządy dyktatorskie, przyjął tytuł Lorda Protektora i rozwiązał tzw. kadłubowy parlament. Władzę Lorda Protektora wspierała Rada Stanu, złożona z najbliższych i zaufanych współpracowników. Instrument Rządzenia, czyli nowa konstytucja, przyjęty w 1653 roku, dawał prawne i formalne podstawy nowej władzy republiki w Anglii. W wyniku rewolucji dążącej do zniesienia absolutyzmu paradoksalnie znów rozpoczęły się rządy absolutne. Cromwell nie władał bowiem już Anglią republikańską, do której dążył, ale jakąś nową formą monarchii. Potwierdzeniem tego było wyznaczenie na swojego następcę, tuż przed śmiercią, syna – Ryszarda. Opisane wydarzenia, a zwłaszcza charakter rządów Cromwella, potwierdzają zajęte przeze mnie stanowisko wobec tezy zawartej w temacie.

Następnym przykładem rewolucji, która zakończyła się dyktaturą, była rewolucja francuska w XVIII wieku. Na jej genezę wpływ miało rozwarstwienie feudalnego społeczeństwa francuskiego. Decydującą rolę, zarówno polityczną, jak i społeczną, odgrywały dwa uprzywilejowane stany – duchowieństwo i szlachta. Największe obciążenia podatkowe i koszty utrzymania państwa ponosił stan trzeci (chłopi i mieszczaństwo), który

jednocześnie nie miał żadnego wpływu na jego decyzje. Rosnący deficyt budżetowy państwa zmusił króla do wprowadzenia nowych podatków, w tym celu zwołał on w 1789 roku Stany Generalne. Przedstawiciele stanu trzeciego obwołali się w nich najpierw reprezentantami całego narodu – Zgromadzeniem Narodowym, a niedługo później Konstytuanta. Na wieść o zgromadzeniu pod Paryżem wojsk królewskich doszło w mieście do zamieszek. Zrewoltowany tłum utworzył gwardię mieszczańską i 14 lipca 1789 r. zdobył Bastylę – to wydarzenie dało symboliczny początek rewolucji. Zamieszki i niepokoje społeczne rozszerzyły się na francuską prowincję. W sierpniu parlament francuski przyjął ustawy znoszące obowiązki feudalne oraz uchwalił *Deklarację Praw Człowieka i Obywatela* – manifest ideowy rewolucji. Zwieńczeniem prac Konstytuanty było przyjęcie w 1791 roku nowej konstytucji, która wprowadziła zupełnie nowy ustrój w formie monarchii konstytucyjnej. Kolejne fazy rewolucji przebiegały podobnie jak w Anglii w XVII wieku. W jesieni 1792 roku nowy parlament (Konwent) proklamował republikę, a następnie doprowadził do ścięcia Ludwika XVI. Głęboki kryzys ekonomiczny państwa, klęski na froncie w wojnie z pierwszą koalicją antyfrancuską doprowadziły do powołania przez parlament nadzwyczajnego organu władzy – Komitetu Ocalenia Publicznego. Z czasem kontrolę nad nim przejęli zwolennicy Robespierre’a, a w dziejach rewolucji nastąpił nowy rozdział – krwawa dyktatura jakobinów. Metodą i środkiem ich rządów stał się terror. Uchwalono dekret o podejrzanych, którego realizację powierzono Komitetowi Bezpieczeństwa Powszechnego. Trybunały rewolucyjne wydawały wyroki śmierci zarówno prawdziwym, jak i domniemanym wrogom rewolucji, czego ilustracją była tzw. sprawa Dantona. Od połowy 1793 roku do połowy 1794 roku, czyli w okresie największego nasilenia terroru jakobińskiego, zostało zgilotynowanych kilkanaście tysięcy ludzi. Komitet Ocalenia Publicznego kierowany przez Robespierre’a kontrolował cały kraj, z całą bezwzględnością tłumiono przejawy wszelkiego buntu lub nieposłuszeństwa. Przykładem tych działań było krwawe stłumienie powstania w Wandei. Jakobini przystąpili także do radykalnych działań w innych dziedzinach życia, np. wprowadzili nowy kalendarz republikański, Boga zastąpili kultem Istoty Najwyższej. Dyktatorskie rządy jakobinów stały się wzorem dla przyszłych pokoleń radykalnych rewolucjonistów, np. bolszewików w Rosji.

Ostatnim przywołanym przeze mnie przykładem rewolucji, która zakończyła się dyktaturą, była rewolucja bolszewicka w Rosji w 1917 roku. Na wybuch tej rewolucji złożyło się wiele czynników, ale najważniejszym okazała się Wielka Wojna. Obalenie caratu i objęcie władzy przez Rząd Tymczasowy nie poprawiło sytuacji. Coraz większy chaos w kraju przyczyniał się do radykalizacji nastrojów w społeczeństwie, stale rosła popularność bolszewików. Wreszcie, w nocy z 24 na 25 października, dokonali oni zbrojnego przewrotu: zajęli Pałac Zimowy – siedzibę Rządu Tymczasowego, a premiera Aleksandra Kiereńskiego zmuszono do ucieczki ze stolicy. Władza przeszła w ręce nowego rządu – Rady Komisarzy Ludowych – w pełni kontrolowanej przez bolszewików z Włodzimierzem Leninem na czele. Rozpoczęli oni proces monopolizacji władzy od zlikwidowania opozycyjnych ugrupowań, np. mienszewików czy eserowców. Najpierw rozpędzili Konstytuanta, a następnie przejęli całkowitą kontrolę nad Radą Delegatów Robotniczych i Żołnierskich w Piotrogradzie. Nowa władza powołała nadzwyczajną komisję do walki z kontrewolucją i sabotażem (Czeka), która stała się narzędziem do walki z przeciwnikami politycznymi. Rosja weszła w okres tzw. wojny domowej między białymi a czerwonymi. W jesieni 1918 roku Lenin ogłosił początek komunizmu wojennego, który polegał na masowym i wręcz nieograniczonym terrorze. W wyniku tych działań zginęło kilkaset tysięcy ludzi. Utworzone zostały łagry, czyli obozy koncentracyjne dla przeciwników politycznych, do których zaczęły trafiać dziesiątki, a później setki tysięcy

ludzi. W 1922 roku zakończyła się wojna domowa w Rosji, bolszewicy przejęli pełną kontrolę nad całym krajem. W tym samym roku Rosja Sowiecka zmieniła nazwę na Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich. Kilka lat później władzę w ZSRS przejął Józef Stalin. Jego kilkudziesięcioletnie dyktatorskie rządy terroru – według szacunków – doprowadziły do śmierci dziesiątków milionów ludzi.

Wszystkie przytoczone przeze mnie przykłady jednych z największych rewolucji w dziejach Europy – rewolucji angielskiej, Wielkiej Rewolucji Francuskiej oraz rewolucji bolszewickiej – łączy fakt, że kiedy rewolta się kończyła, w jej wyniku wykształcała się dyktatura. Dyktatorskie formy władzy są prawidłowością w okresach porewolucyjnych.

Przeanalizujmy wypowiedź argumentacyjną pod kątem spełnienia wymagań określonych w zasadach oceniania rozszerzonej odpowiedzi.

A. Narracja historyczna

Najpierw rozpatrzmy tę wypowiedź argumentacyjną w świetle kryterium A. Odpowiednimi kolorami zaznaczono w niej te fragmenty, które odpowiadają wymogom określonym w kryterium A.

- zajęcie stanowiska wobec tezy (funkcjonalność wykorzystania wiedzy historycznej)
- przywołanie trzech elementów tematu lub trzech przykładów
- poziom argumentacji wypowiedzi
- wypowiedź nie zawiera błędów merytorycznych (tym kolorem wyróżniono by ewentualne błędy tego typu).

Europa widziała w swojej burzliwej historii wiele rewolucji. Lud miał wiele powodów do walki – o poprawę życia, o niepodległość, o lepszą przyszłość. Starano się obalić panujący i wprowadzić nowy, lepszy porządek. Lecz kiedy rewolucyjny kurz wreszcie opadał, kraj potrzebował nowego ładu – a wraz z nim, kogoś, kto kierowałby państwem.

W okresach porewolucyjnych dyktatorskie formy władzy stawały się więc prawidłowością. Świadczą o tym wybrane i omówione poniżej przykłady rewolucji angielskiej, francuskiej i bolszewickiej.

Pierwszym przykładem rewolucji, który posłuży mi do uzasadnienia mojego stanowiska, będzie rewolucja angielska z XVII wieku. Na angielskim tronie zasiadał w tym czasie król Karol I ze szkockiej dynastii Stuartów. Wzorem swojego ojca, Jakuba I, wyraźnie dążył on do zapoczątkowania w kraju rządów absolutystycznych, dlatego z rzadka zwoływał parlament, co doprowadziło do konfliktu, z zasiadającą w nim szlachtą (gentry). Spory religijne również odcisnęły piętno na rewolucji w Anglii. Rojalistami byli w przeważającej mierze wyznawcy anglikanizmu, natomiast purytanie mający silną reprezentację w parlamencie prezentowali wyraźne poglądy antykrólewskie. Jednym z liderów opozycji antykrólewskiej był przyszły dyktator – Oliver Cromwell. Zainicjował reorganizację armii parlamentu, w wyniku której powołano do życia Armię Nowego Wzoru, złożonej z żołnierzy-fanatyków. Dzięki temu wojska parlamentu pokonały w bitwie pod Naseby w 1645 roku armię królewską. Król został pojmany, a następnie osądzony przez parlament i ścięty. Śmierć króla Karola I Stuarta w 1649 roku obaliła monarchię w Anglii. Rewolucja się skończyła, Anglia została ogłoszona republiką – jednak sprawujący władzę parlament był coraz bardziej ograniczany przez Cromwella. W 1653 roku rozpoczął on faktyczne rządy dyktatorskie, przyjął tytuł Lorda Protektora i rozwiązał tzw. kadłubowy parlament. Władzę Lorda Protektora wspierała Rada Stanu, złożona z najbliższych i zaufanych współpracowników. Instrument Rządzenia, czyli nowa konstytucja, przyjęty w 1653 roku dawał prawne i formalne podstawy nowej władzy republiki w Anglii. W wyniku rewolucji dążącej do zniesienia absolutyzmu paradoksalnie znów rozpoczęły się rządy absolutne. Cromwell nie władał bowiem już Anglią republikańską, do której dążył, ale jakąś nową formą monarchii. Potwierdzeniem tego było wyznaczenie na swojego następcę, tuż przed śmiercią, syna – Ryszarda. Opisane wydarzenia, a zwłaszcza charakter rządów Cromwella, potwierdzają zajęte przeze mnie stanowisko wobec tezy zawartej w temacie.

Następnym przykładem rewolucji, która zakończyła się dyktaturą, była rewolucja francuska w XVIII wieku. Na jej genezę wpływ miało rozwarstwienie feudalnego społeczeństwa francuskiego. Decydującą rolę,

**Przykład 1.
rewolucji**

**Przykład 1. –
bogata
argumentacja**

**Przykład 2.
Rewolucja
francuska**

zarówno polityczną, jak i społeczną, odgrywały dwa uprzywilejowane stany – duchowieństwo i szlachta. Największe obciążenia podatkowe i koszty utrzymania państwa ponosił stan trzeci (chłopi i mieszczaństwo), który jednocześnie nie miał żadnego wpływu na jego decyzje. Rosnący deficyt budżetowy państwa zmusił króla do wprowadzenia nowych podatków, w tym celu zwołał on w 1789 roku Stany Generalne. Przedstawiciele stanu trzeciego obwołali się w nich najpierw reprezentantami całego narodu – Zgromadzeniem Narodowym, a niedługo później Konstytuanta. Na wieść o zgromadzeniu pod Paryżem wojsk królewskich doszło w mieście do zamieszek. Zrewoltowany tłum utworzył gwardię mieszczańską i 14 lipca 1789 r. zdobył Bastylę – to wydarzenie dało symboliczny początek rewolucji. Zamieszki i niepokoje społeczne rozszerzyły się na francuską prowincję. W sierpniu parlament francuski przyjął ustawy znoszące obowiązki feudalne oraz uchwalił Deklarację Praw Człowieka i Obywatela – manifest ideowy rewolucji. Zwieńczeniem prac Konstytuanty było przyjęcie w 1791 roku nowej konstytucji, która wprowadziła zupełnie nowy ustrój w formie monarchii konstytucyjnej. Kolejne fazy rewolucji przebiegały podobnie jak w Anglii w XVII wieku. W jesieni 1792 roku nowy parlament (Konwent) proklamował republikę, a następnie doprowadził do ścięcia Ludwika XVI. Głęboki kryzys ekonomiczny państwa, klęski na froncie w wojnie z pierwszą koalicją antyfrancuską doprowadziły do powołania przez parlament nadzwyczajnego organu władzy – Komitetu Ocalenia Publicznego. Z czasem kontrolę nad nim przejęli zwolennicy Robespierre’a, a w dziejach rewolucji nastąpił nowy rozdział – krwawa dyktatura jakobinów. Metodą i środkiem ich rządów stał się terror. Uchwalono dekret o podejrzanych, którego realizację powierzono Komitetowi Bezpieczeństwa Powszechnego. Trybunały rewolucyjne wydawały wyroki śmierci zarówno prawdziwym, jak i domniemanym wrogom rewolucji, czego ilustracją była tzw. sprawa Dantona. Od połowy 1793 roku do połowy 1794 roku, czyli w okresie największego nasilenia terroru jakobińskiego, zostało zgilotynowanych kilkanaście tysięcy ludzi. Komitet Ocalenia Publicznego kierowany przez Robespierre’a kontrolował cały kraj, z całą bezwzględnością tłumiono przejawy wszelkiego buntu lub nieposłuszeństwa. Przykładem tych działań było krwawe stłumienie powstania w Wandei. Jakobini przystąpili także do radykalnych działań w innych dziedzinach życia, np. wprowadzili nowy kalendarz republikański, Boga zastąpili kultem Istoty Najwyższej. Dyktatorskie rządy jakobinów stały się wzorem dla przyszłych pokoleń radykalnych rewolucjonistów, np. bolszewików w Rosji.

Ostatnim przywołanym przeze mnie przykładem rewolucji, która zakończyła się dyktaturą, była rewolucja bolszewicka w Rosji w 1917 roku. Na wybuch tej rewolucji złożyło się wiele czynników, ale najważniejszym okazała się Wielka Wojna. Obalenie caratu i objęcie władzy przez Rząd Tymczasowy nie poprawiło sytuacji. Coraz większy chaos w kraju przyczyniał się do radykalizacji nastrojów w społeczeństwie, stale rosła popularność bolszewików. Wreszcie, w nocy z 24 na 25 października, dokonali oni zbrojnego przewrotu: zajęli

Przykład bogatej argumentacji

Przykład 3. Rewolucja bolszewicka

Pałac Zimowy – siedzibę Rządu Tymczasowego, a premiera Aleksandra Kiereńskiego zmuszono do ucieczki ze stolicy. Władza przeszła w ręce nowego rządu – Rady Komisarzy Ludowych – w pełni kontrolowanej przez bolszewików z Włodzimierzem Leninem na czele. Rozpoczęli proces monopolizacji władzy od zlikwidowania opozycyjnych ugrupowań, np. mienszewików czy eserowców. Najpierw rozpędzili Konstytuante, a następnie przejęli całkowitą kontrolę nad Radą Delegatów Robotniczych i Żołnierskich w Piotrogradzie. Nowa władza powołała nadzwyczajną komisję do walki z kontrrewolucją i sabotażem (Czeka), która stała się narzędziem do walki z przeciwnikami politycznymi. Rosja weszła w okres tzw. wojny domowej między białymi a czerwonymi. W jesieni 1918 roku Lenin ogłosił początek komunizmu wojennego, który polegał na masowym i wręcz nieograniczonym terrorze. W wyniku tych działań zginęło kilkaset tysięcy ludzi. Utworzone zostały łagry, czyli obozy koncentracyjne dla przeciwników politycznych, do których zaczęły trafiać dziesiątki, a później setki tysięcy ludzi. W 1922 roku zakończyła się wojna domowa w Rosji, bolszewicy przejęli pełną kontrolę nad całym krajem. W tym samym roku Rosja Sowiecka zmieniła nazwę na Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich. Kilka lat później władzę w ZSRR przejął Józef Stalin. Jego kilkudziesięcioletnie dyktatorskie rządy terroru – według szacunków – doprowadziły do śmierci dziesiątków milionów ludzi. Wszystkie przytoczone przeze mnie przykłady jednych z największych rewolucji w dziejach Europy – rewolucji angielskiej, Wielkiej Rewolucji Francuskiej oraz rewolucji bolszewickiej – łączy fakt, że kiedy rewolta się kończyła, w jej wyniku wykształcała się dyktatura. Dyktatorskie formy władzy są prawidłowością w okresach porewolucyjnych.	Przykład bogatej argumentacji

Sprawdźmy zatem, czy:

Zdający zajął stanowisko.	<u>TAK</u>	NIE
Wiedza historyczna została wykorzystana w pełni funkcjonalnie w odniesieniu do trzech elementów tematu.	<u>TAK</u>	NIE
W odniesieniu do trzech elementów tematu przedstawiono bogatą argumentację.	<u>TAK</u>	NIE
Wypowiedź nie zawiera błędów merytorycznych.	<u>TAK</u>	NIE

Konkluzja

W zajęтым stanowisku zdający napisał, że rewolucje prowadzą do dyktatorskich form rządów. Na poparcie swojego stanowiska właściwie dobrał i w pełni funkcjonalnie wykorzystał wiedzę historyczną, odnoszącą się do genezy, przebiegu i skutków trzech rewolucji – angielskiej, francuskiej i bolszewickiej. Zdający przeprowadził – trafną i adekwatną do tematu i do stanowiska – selekcję faktów, postaci i procesów historycznych. Terminologia historyczna, którą posługuje się zdający, jest właściwa dla problematyki określonej tematem. Wnikliwa analiza problemu została przeprowadzona w odniesieniu do każdego przykładu rewolucji omówionego przez zdającego. Bogata argumentacja zaprezentowana w pracy ma charakter rzeczowej, pogłębionej i popartej szczegółową faktografią. Zdający otrzymał zatem w tym kryterium maksymalną liczbę punktów.

B. Spójność wypowiedzi

Sprawdźmy, czy:

Wypowiedź spełnia kryterium minimalnej liczby 500 słów.	TAK	NIE
Wypowiedź jest spójna (logicznie uporządkowana).	TAK	NIE
W pracy występują: wstęp, część zasadnicza (rozwińcie) i zakończenie.	TAK	NIE

Konkluzja

Praca ma trójdzielny charakter – wstęp, rozwinięcie i zakończenie. Zdający we wstępie krótko omówił temat oraz zajął stanowisko. W zasadniczej części pracy za pomocą trafnie dobranych przykładów uzasadniono zajęte stanowisko. Omówione przykłady rewolucji oddzielono akapitami, przy czym każdy z nich wynika z poprzedniego. Wypowiedź zawiera 1004 słowa.

Podsumujmy zatem całą wypowiedź argumentacyjną tak, aby za pomocą odpowiednich kolorów zaznaczyć te jej fragmenty, które odpowiadają kryteriom omówionym w niniejszym opracowaniu.

1. Narracja historyczna 12/12

Zdający zajął stanowisko wobec tezy zawartej w temacie.

Wiedzę historyczną wykorzystał w pełni funkcjonalnie w odniesieniu do trzech elementów tematu oraz przedstawił w nich bogatą argumentację, tzn. przywołał w pracy pogłębioną faktografię, postaci, terminologię historyczną.

Wypowiedź nie zawiera błędów merytorycznych.

2. Spójność wypowiedzi 3/3

Europa widziała w swojej burzliwej historii wiele rewolucji. Lud miał wiele powodów do walki – o poprawę życia, o niepodległość, o lepszą przyszłość. Starano się obalić panujący i wprowadzić nowy, lepszy porządek. Lecz kiedy rewolucyjny kurz wreszcie opadał, kraj potrzebował nowego ładu – a wraz z nim kogoś, kto kierowałby państwem. W okresach porewolucyjnych dyktatorskie formy władzy stawały się więc prawidłowością. Świadczą o tym wybrane i omówione poniżej przykłady rewolucji angielskiej, francuskiej i bolszewickiej.

Pierwszym przykładem rewolucji, który posłuży mi do uzasadnienia mojego stanowiska, będzie rewolucja angielska z XVII wieku. Na angielskim tronie zasiadał w tym czasie król Karol I ze szkockiej dynastii Stuartów. Wzorem swojego ojca, Jakuba I, wyraźnie dążył on do zapoczątkowania w kraju rządów absolutystycznych, dlatego z rzadka zwoływał parlament, co doprowadziło do konfliktu, z zasiadającą w nim szlachtą (gentry). Spory religijne również odcisnęły piętno na rewolucji w Anglii. Rojalistami byli w przeważającej mierze wyznawcy anglikanizmu, natomiast purytanie mający silną reprezentację w parlamencie prezentowali wyraźne poglądy antykrólewskie. Jednym z liderów opozycji antykrólewskiej był przyszły dyktator – Oliver Cromwell. Zainicjował reorganizację armii parlamentu, w wyniku której powołano do życia Armię Nowego Wzoru, złożonej z żołnierzy-fanatyków. Dzięki temu wojska parlamentu pokonały w bitwie pod Naseby w 1645 roku armię królewską. Król został pojmany, a następnie osądzony przez parlament i ścięty. Śmierć króla Karola I Stuarta w 1649 roku obaliła monarchię w Anglii. Rewolucja się skończyła, Anglia została ogłoszona republiką – jednak sprawujący władzę

parlament był coraz bardziej ograniczany przez Cromwella. W 1653 roku rozpoczął on faktyczne rządy dyktatorskie, przyjął tytuł **Lorda Protektora** i rozwiązał tzw. **kadłubowy parlament**. Władzę Lorda Protektora wspierała Rada Stanu, złożona z najbliższych i zaufanych współpracowników. **Instrument Rządzenia, czyli nowa konstytucja**, przyjęty w 1653 roku dawał prawne i formalne podstawy nowej władzy republiki w Anglii. W wyniku rewolucji dążącej do zniesienia absolutyzmu paradoksalnie znów rozpoczęły się rządy absolutne. Cromwell nie władał bowiem już Anglią republikańską, do której dążył, ale jakąś nową formą monarchii. Potwierdzeniem tego było wyznaczenie na swojego następcę, tuż przed śmiercią, **syna – Ryszarda**. Opisane wydarzenia, a zwłaszcza charakter rządów Cromwella, potwierdzają zajęte przeze mnie stanowisko wobec tezy zawartej w temacie.

Następnym przykładem rewolucji, która zakończyła się dyktaturą, była rewolucja francuska w XVIII wieku. Na jej genezę wpływ miało rozwarstwienie feudalnego społeczeństwa francuskiego. Decydującą rolę, zarówno polityczną, jak i społeczną, odgrywały dwa uprzywilejowane stany – duchowieństwo i szlachta. Największe obciążenia podatkowe i koszty utrzymania państwa ponosił **stan trzeci** (chłopi i mieszczenie), który jednocześnie nie miał żadnego wpływu na jego decyzje. Rosnący deficyt budżetowy państwa zmusił króla do wprowadzenia nowych podatków, w tym celu zwołał on w **1789 roku Stany Generalne**. Przedstawiciele stanu trzeciego obwołali się w nich najpierw reprezentantami całego narodu – **Zgromadzeniem Narodowym**, a niedługo później **Konstytuantą**. Na wieść o zgromadzeniu pod Paryżem wojsk królewskich doszło w mieście do zamieszek. Zrewoltowany tłum utworzył gwardię mieszczańską i **14 lipca 1789 r. zdobył Bastylię** – to wydarzenie dało symboliczny początek rewolucji. Zamieszki i niepokoje społeczne rozszerzyły się na francuską prowincję. W sierpniu parlament francuski przyjął ustawy znoszące obowiązki feudalne oraz uchwalił **Deklarację Praw Człowieka i Obywatela** – manifest ideowy rewolucji. Zwieńczeniem prac Konstytuanty było przyjęcie w **1791 roku** nowej konstytucji, która wprowadziła zupełnie nowy **ustrój w formie monarchii konstytucyjnej**. Kolejne fazy rewolucji przebiegały podobnie jak w Anglii w XVII wieku. W jesieni 1792 roku nowy parlament (**Konwent**) **proklamował republikę**, a następnie doprowadził do **ścięcia Ludwika XVI**. Głęboki kryzys ekonomiczny państwa, klęski na froncie w wojnie z pierwszą koalicją antyfrancuską doprowadziły do powołania przez parlament nadzwyczajnego organu władzy – **Komitetu Ocalenia Publicznego**. Z czasem kontrolę nad nim przejęli zwolennicy **Robespierre’a**, a w dziejach rewolucji nastąpił nowy rozdział – **krwawa dyktatura jakobinów**. Metodą i środkiem ich rządów stał się terror. Uchwalono dekret o podejrzanych, którego realizację powierzono **Komitetowi Bezpieczeństwa Powszechnego**. Trybunały rewolucyjne wydawały wyroki śmierci zarówno prawdziwym, jak i domniemanym wrogom rewolucji, czego ilustracją była tzw. sprawa **Dantona**. Od połowy 1793 roku do połowy 1794 roku, czyli w okresie największego nasilenia terroru jakobińskiego, zostało zgilotynowanych kilkanaście tysięcy ludzi. Komitet Ocalenia Publicznego kierowany przez Robespierre’a kontrolował cały kraj, z całą bezwzględnością tłumiono przejawy wszelkiego buntu lub nieposłuszeństwa. Przykładem tych działań było krwawe **stłumienie powstania w Wandei**. Jakobini przystąpili także do radykalnych działań w innych dziedzinach życia, np. wprowadzili nowy kalendarz republikański, Boga zastąpili **kultem Istoty Najwyższej**. Dyktatorskie rządy jakobinów stały się wzorem dla przyszłych pokoleń radykalnych rewolucjonistów, np. bolszewików w Rosji.

Ostatnim przywołanym przeze mnie przykładem rewolucji, która zakończyła się dyktaturą, była rewolucja bolszewicka w Rosji w **1917 roku**. Na wybuch tej rewolucji złożyło się wiele czynników, ale najważniejszym okazała się **Wielka Wojna**. Obalenie caratu i objęcie władzy przez **Rząd Tymczasowy** nie poprawiło sytuacji. Coraz większy

chaos w kraju przyczyniał się do radykalizacji nastrojów w społeczeństwie, stale rosła popularność bolszewików. Wreszcie, w nocy z 24 na 25 października, dokonali oni zbrojnego przewrotu: zajęli Pałac Zimowy – siedzibę Rządu Tymczasowego, a premiera Aleksandra Kiereńskiego zmuszono do ucieczki ze stolicy. Władza przeszła w ręce nowego rządu – Rady Komisarzy Ludowych – w pełni kontrolowanej przez bolszewików z Włodzimierzem Leninem na czele. Rozpoczęli oni proces monopolizacji władzy od zlikwidowania opozycyjnych ugrupowań, np. mienszewików czy eserowców. Najpierw rozpędzili Konstytuantę, a następnie przejęli całkowitą kontrolę nad Radą Delegatów Robotniczych i Żołnierskich w Piotrogradzie. Nowa władza powołała nadzwyczajną komisję do walki z kontrewolucją i sabotażem (Czeka), która stała się narzędziem do walki z przeciwnikami politycznymi. Rosja weszła w okres tzw. wojny domowej między białymi a czerwonymi. W jesieni 1918 roku Lenin ogłosił początek komunizmu wojennego, który polegał na masowym i wręcz nieograniczonym terrorze. W wyniku tych działań zginęło kilkaset tysięcy ludzi. Utworzone zostały łagry, czyli obozy koncentracyjne dla przeciwników politycznych, do których zaczęły trafiać dziesiątki, a później setki tysięcy ludzi. W 1922 roku zakończyła się wojna domowa w Rosji, bolszewicy przejęli pełną kontrolę nad całym krajem. W tym samym roku Rosja Sowiecka zmieniła nazwę na Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich. Kilka lat później władzę w ZSRR przejął Józef Stalin. Jego kilkudziesięcioletnie dyktatorskie rządy terroru – według szacunków – doprowadziły do śmierci dziesiątków milionów ludzi.

Wszystkie przytoczone przeze mnie przykłady jednych z największych rewolucji w dziejach Europy – rewolucji angielskiej, Wielkiej Rewolucji Francuskiej oraz rewolucji bolszewickiej – łączy fakt, iż kiedy rewolta kończyła się, w jej wyniku wykształcała się dyktatura. Dyktatorskie formy władzy są prawidłowością w okresach porewolucyjnych.

Razem (punktacja końcowa): 15/15

Powyższa wypowiedź argumentacyjna została oceniona na maksymalną liczbę punktów. Pozwala to uznać analizowaną pracę za wzorcową.

6. Przykładowe ćwiczenia z komentarzem

Ćwiczenie 1.

Zestaw dla ucznia

1. Przeanalizuj temat wypracowania, zwracając uwagę na stanowisko, które należy sformułować.
2. Napisz:
  - a) wstęp, w którym wyjaśnisz temat i zajmiesz stanowisko *za tezę* lub *przeciw tezie*
  - b) zakończenie, w którym podsumujesz swoje rozważania i potwierdzisz stanowisko.

Temat:

Karol Wielki zasługuje na miano prekursora zjednoczonej Europy. Zajmij stanowisko wobec powyższej tezy i je uzasadnij, odnosząc się w swojej argumentacji do politycznych, społeczno-gospodarczych i kulturalnych dokonań tego władcy.

Wstęp:

.....

.....

.....

.....

.....

Zakończenie:

.....

.....

.....

.....

.....

Ćwiczenie 1.

Komentarz – przykładowe odpowiedzi

Ćwiczenie poświęcono jednemu z kluczowych wymagań stawianych w rozszerzonej odpowiedzi – zajęciu stanowiska wobec tezy postawionej w temacie.

Uczeń, po wnikliwej analizie tematu, musi zająć stanowisko wobec tezy w nim postawionej. Może on w swojej decyzji potwierdzić sformułowaną tezę lub jej zaprzeczyć. Następnie powinien przekonująco uzasadnić swoje stanowisko, z wykorzystaniem – na potrzeby własnej argumentacji – właściwie dobranej wiedzy historycznej z zakresu trzech elementów, obszarów lub przykładów wskazanych w temacie.

Należy zwrócić uwagę na to, że z punktu widzenia klarowności i przejrzystości wyводу uczeń powinien zająć stanowisko we wstępie, a następnie potwierdzić je w podsumowaniu wypowiedzi.

Temat:

Karol Wielki zasługuje na miano prekursora zjednoczonej Europy. Zajmij stanowisko wobec powyższej tezy i je uzasadnij, odnosząc się w swojej argumentacji do politycznych, społeczno-gospodarczych i kulturalnych dokonań tego władcy.

Wstęp

Karol Wielki był władcą Franków wywodzącym się z dynastii Karolingów. Urodził się w 768, zmarł w 814 roku. Podczas swojego panowania podbił większość sąsiednich państw, przywrócił religię chrześcijańską na Zachodzie oraz zrewolucjonizował system szkolnictwa i monetarny. Jego państwo zajmowało tereny obecnego Beneluksu, Niemiec, części Włoch, Szwajcarii i Francji. W tamtym okresie oraz wiele lat później nie było potężniejszego monarchy. Wpływy jego decyzji i postanowień można było odczuć w całej Europie pod wieloma względami. Dlatego z całą pewnością był jej prekursorem.

Zakończenie

Moim zdaniem przytoczone argumenty potwierdzają, że Karola Wielkiego można uznać za prekursora zjednoczonej Europy. Odnosił on sukces budzący do dziś szacunek, ponieważ kierował się konsekwencją w działaniu, centralizacją władzy i ujednoliceniem administracji, a także świadomym tworzeniem jednolitej kultury elit. Umiał znaleźć złoty środek między poszanowaniem lokalnych tradycji a koniecznością zwiększenia spójności społeczeństwa. W ten sposób zbudował zjednoczone, silne państwo i stał się wzorem do naśladowania przez nowych monarchów europejskich.

Komentarz

Z treści wstępu wynika, że uczeń dobrze zrozumiał temat. Zajął stanowisko wobec tezy w nim postawionej. Określił czas oraz zasięg terytorialny, odnoszący się do tematu. Treść zakończenia sugeruje, że w zasadniczej części wiedza historyczna została przedstawiona w pełni funkcjonalnie we wszystkich aspektach tematu. Wartość zakończenia podniesiono dzięki ponownemu zajęciu czy podkreśleniu stanowiska wobec tezy postawionej w temacie.

Ćwiczenie 2.**Zestaw dla ucznia**

Poniżej zamieszczono trzy przykłady realizacji aspektów uzasadniających stanowisko zajęte przez ucznia. Oceń funkcjonalność oraz poziom argumentacji wybranych przykładów według kryteriów:

- zajęcie stanowiska
- wiedza historyczna wykorzystana w pełni lub częściowo funkcjonalnie
- określenie poziomu argumentacji
- brak błędów rzeczowych.

Odpowiedzi zaznacz w tabeli. Uzasadnij swoją ocenę.

Temat:

Karol Wielki zasługuje na miano prekursora zjednoczonej Europy. Zajmij stanowisko wobec powyższej tezy i je uzasadnij, odnosząc się w swojej argumentacji do politycznych, społeczno-gospodarczych i kulturalnych dokonań tego władcy.

Przykład 1.

Karola Wielkiego można nazwać prekursorem zjednoczonej Europy. Wyprzedzał on czasy, w których działał, w swoich osiągnięciach był bardziej zawansowany niż inni współcześni. Karol Wielki był synem Pepina Krótkiego z dynastii Karolingów. Przydomek swój zawdzięcza zarówno swoim wybitnym dokonaniom, jak i swojemu niezwykle dużemu wzrostowi.

Większość swojego panowania Karol Wielki poświęcił na wojny toczone na rubieżach, poza granicami swojego państwa. Przez cały ten okres przeprowadził kilkadziesiąt kampanii wojennych, a połowie z nich przewodził osobiście. Swoje podboje argumentował zamiarem rozpowszechniania wiary chrześcijańskiej, ale te działania były niezwykle brutalne, nieludzkie. Przykładem takiego zachowania może być moment, w którym podczas wojen saskich kazał ściąć 10000 jeńców saskich za bunt ich rodaków przeciwko niemu. Państwo, w którym przyszło mu panować, było tak duże, że administrowanie nim okazywało się niezwykle trudne. Wprowadzono podział na tak zwane hrabstwa, czyli mniejsze jednostki terytorialnego zarządu, a one podlegały urzędnikom wybieranym oraz mianowanym przez władcę. U schyłku monarchii zorganizowano marchie, na czele których stanęli „missi dominici” o szerokich kompetencjach wojskowych, miały one na celu być zaporą militarną blokującą marsz ludom pogańskim i muzułmanom.

Uczeń zajął stanowisko.	TAK	NIE
Wiedza historyczna została wykorzystana w pełni funkcjonalnie w odniesieniu do aspektu politycznego.	TAK	NIE
W odniesieniu do aspektu politycznego przedstawiono zadowalającą argumentację.	TAK	NIE
Wypowiedź nie zawiera błędów merytorycznych.	TAK	NIE

Uzasadnienie

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Przykład 2.

Karola Wielkiego można nazwać prekursorem zjednoczonej Europy. Wyprzedzał on czasy, w których działał, w swoich osiągnięciach był bardziej zawansowany niż inni współcześni. Karol Wielki był synem Pepina Krótkiego z dynastii Karolingów. Przydomek swój zawdzięcza zarówno swoim wybitnym dokonaniom, jak i swojemu niezwykle dużemu wzrostowi.

Karol Wielki dbał o stan gospodarki kraju i o zapewnienie jego skarbowi stałych dochodów. Do jego zasług należą też: reorganizacja sądownictwa, podwyższenie poziomu nauczania w szkołach klasztornych oraz ustalenie konkretnego zakresu obowiązków poszczególnych dworskich dostojników. Jego Imperium składało się z wielu podbitych plemion, co było powodem zróżnicowania społecznego oraz gospodarczego. Karol był świadom tego, że poddani jego państwa czują się odrębni oraz tęsknią za samodzielnością, dlatego wprowadził m.in. jednolite prawo frankijskie, nowy podział administracyjny (hrabstwa i marchie), czy zreformowany system monetarny (srebrny denar). Za jego panowania zaczął kształtować się system feudalny.

Uczeń zajął stanowisko.	TAK	NIE
Wiedza historyczna została wykorzystana częściowo funkcjonalnie w odniesieniu do aspektu społeczno-gospodarczego.	TAK	NIE
W odniesieniu do aspektu społeczno-gospodarczego przedstawiono zadowalającą argumentację.	TAK	NIE
Wypowiedź nie zawiera błędów merytorycznych.	TAK	NIE

Uzasadnienie

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Przykład 3.

Jednak najtrwalszym fundamentem państwa była wspólnota kultury oraz wiary chrześcijańskiej. Karol Wielki podczas swojego panowania wykazał się niezwykłą zręcznością dyplomatyczną, polityczną i strategiczną. Przyczynił się on do rozwoju oświaty, nauki oraz ożywienia kulturowego. Chociaż jego imperium nie okazało się trwałe, to jego idea przyświecała całemu „uniwersalizmowi cesarskiemu” oraz nowożytnym próbom faktycznego zjednoczenia całej zachodniej Europy.

Wiedza historyczna została wykorzystana częściowo funkcjonalnie w odniesieniu do aspektu kulturowego.	TAK	NIE
W odniesieniu do aspektu kulturowego przedstawiono powierzchowną argumentację.	TAK	NIE
Wypowiedź nie zawiera błędów merytorycznych.	TAK	NIE

Uzasadnienie

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ćwiczenie 2.**Komentarz – przykładowe odpowiedzi**

Jednym ze sposobów pogłębienia umiejętności tworzenia narracji historycznej są ćwiczenia, w których uczniowie wchodzą w rolę recenzenta (egzaminatora) i oceniają teksty przygotowane pod tym kątem. Aby podnieść efektywność tego typu ćwiczeń, warto przygotowywać zadania, których podstawą staną się odpowiednio dobrane fragmenty (skorelowane z odpowiednimi wymaganiami) wypracowań typu maturalnego.

Przykładowe rozwiązania

Przykład 1.

Uczeń zajął stanowisko.	<u>TAK</u>	<u>NIE</u>
Wiedza historyczną została wykorzystana w pełni funkcjonalnie w odniesieniu do aspektu politycznego.	TAK	<u>NIE</u>
W odniesieniu do aspektu politycznego przedstawiono zadowalającą argumentację.	TAK	<u>NIE</u>
Wypowiedź nie zawiera błędów merytorycznych.	TAK	<u>NIE</u>

Uzasadnienie

Uczeń zajął stanowisko wobec tezy postawionej w temacie. Wiedzy historycznej nie przedstawił w pełni funkcjonalnie w odniesieniu do dokonań politycznych, ponieważ argumentacja nie została zaprezentowana na co najmniej zadowalającym poziomie. W swojej wypowiedzi uczeń użył podstawowej faktografii i terminologii, wywód oparł na uogólnieniach niepopartych przykładami, zatem argumentacja okazuje się powierzchowna. Uczeń w swojej wypowiedzi popełnił jeden błąd merytoryczny (*missi dominici* nie stali na czele marszów, ich kompetencje były inne).

Przykład 2.

Uczeń zajął stanowisko.	<u>TAK</u>	<u>NIE</u>
Wiedza historyczną została wykorzystana częściowo funkcjonalnie w odniesieniu do aspektu społeczno-gospodarczego.	TAK	<u>NIE</u>
W odniesieniu do aspektu społeczno-gospodarczego przedstawiono zadowalającą argumentację.	<u>TAK</u>	<u>NIE</u>
Wypowiedź nie zawiera błędów merytorycznych.	<u>TAK</u>	<u>NIE</u>

Uzasadnienie

Uczeń zajął stanowisko wobec tezy postawionej w temacie. Wiedzę historyczną przedstawił w pełni funkcjonalnie w odniesieniu do dokonań społeczno-gospodarczych, ponieważ zaprezentował zadowalającą argumentację: podał przykłady reform, zastosował adekwatną terminologię. W swojej wypowiedzi nie popełnił błędów merytorycznych.

Przykład 3.

Wiedza historyczną została wykorzystana częściowo funkcjonalnie w odniesieniu do aspektu kulturowego.	<u>TAK</u>	NIE
W odniesieniu do aspektu kulturowego przedstawiono powierzchwną argumentację.	<u>TAK</u>	NIE
Wypowiedź nie zawiera błędów merytorycznych.	<u>TAK</u>	NIE

Uzasadnienie

W przytoczonym fragmencie wiedza historyczna została wykorzystana częściowo funkcjonalnie w odniesieniu do dokonań kulturowych. W swojej wypowiedzi uczeń użył podstawowej terminologii, wywód oparł na uogólnieniach nieopartych przykładami, zatem argumentacja okazuje się powierzchowna. Uczeń w swojej wypowiedzi nie popełnił błędów merytorycznych.